

УДК 336.717.1 (477)

Л.Г.ПОЛІТЮК, О.І.МАЛКОВА

Східноукраїнський національний університет ім. В.Даля, м.Луганськ

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ НОВОГО ПОКОЛІННЯ В УКРАЇНІ

Розглядаються особливості застосування системи електронних платежів нового покоління СЕП-2. Визначено переваги та недоліки нових моделей обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку.

Загальнодержавною платіжною системою України, що забезпечує розрахунки в електронній формі між банками за власними зобов'язаннями банків один перед одним та за дорученням клієнтів у межах України, є система електронних платежів, у якій існує кілька моделей обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку.

Питання застосування системи електронних платежів (СЕП) були досліджені у наукових працях таких авторів, як А.Береза, С.Івахненко, В.Завгородній, Г.Титоренко [1-4] та ін.

На сьогодні виникла деяка суперечність між формою організації роботи СЕП та її апаратно-технічним забезпеченням, в якому комп'ютерна техніка і спеціалізовані апаратні засоби захисту інформації СЕП вже відпрацювали свій ресурс. Все це обумовило потребу оновлення програмно-апаратної бази, і втілення СЕП нового покоління – СЕП-2.

Метою даної роботи є визначення переваг для банків стосовно проведення міжбанківських розрахунків у зв'язку з введенням в експлуатацію СЕП нового покоління та пов'язаних з нею нових моделей обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку.

СЕП-2 стала єдиною системою міжбанківських розрахунків, що об'єднала в собі риси двох попередніх підсистем: системи електронних платежів (СЕП), яка здійснювала перекази у файловому режимі (з 1993 р.), і системи термінових переказів (СТП), впровадженій в 2001 р., котра здійснювала перекази в режимі реального часу. Основною відмінністю цих платежів є те, що кошти зараховуються на кореспондентський рахунок отримувача негайно, у момент надходження платежу від відправника до СЕП. Тоді як у файловому режимі зарахування коштів утримувачу здійснюється тільки після того, як він підтвердить отримання файла платежів відповідною квитанцією.

Слід зазначити, що СЕП нового покоління – це функціонально повний набір апаратних і програмних засобів, а також організаційних заходів, які у сукупності повинні забезпечити виконання наступних

функцій:

- виконання міжбанківського переказу за допомогою обміну файлами електронних розрахункових документів та відповідною технологічною інформацією з користувачами в файловому режимі із зарахуванням коштів на технічний кореспондентський рахунок утримувача після отримання підтвердження від нього про прийняття розрахункових документів;

- виконання міжбанківського переказу за допомогою обміну електронними розрахунковими документами та технологічною інформацією з користувачами в режимі реального часу з негайним відображенням коштів за прийнятими до системи розрахунковими документами за технічним кореспондентським рахунком отримувача;

- відображення проведеного міжбанківського переказу на кореспондентських рахунках учасників та інших рахунках, призначених для обліку міжбанківських переказів, в ОПЕРУ НБУ, територіальних управліннях НБУ;

- забезпечення можливості для отримувача прийняти платіж в режимі of-line, який був відправлений в режимі on-line і відображений за кореспондентським рахунком.

Слід наголосити, що у зв'язку з введенням у промислову експлуатацію СЕП-2 було зменшено кількість моделей обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку, а саме, вилучено 1, 2, 5 та 6 моделі з одночасним переходом учасників відповідно до 4, 3 та 4 моделей консолідованого рахунку.

В останні роки в СЕП більшість банків працює в режимі, так званого, консолідованого кореспондентського рахунку. Сьогодні існують 3, 4, 7, 8 моделі. На наш погляд, основною перевагою роботи з використанням моделей консолідованого кореспондентського рахунку є можливість концентрації і управління ресурсами банку з розгалуженою системою філіалів в головному банку. Головний банк може виконувати платежі в межах значення свого (тобто всього консолідованого) кореспондентського рахунку. Головний банк керує межами, в яких філіали можуть виконувати платежі, за допомогою механізму розподілу лімітів. Банки виконують початкові платежі в СЕП тільки в межах поточного значення свого технічного коррахунку. Якщо сума за файлом перевищує суму, наявну в момент його оброблення на технічному кореспондентському рахунку банку, то файл/пакет бракується кодом помилки «Жовте сальдо за коррахунком відправника». Файл бракується в цілому, навіть в тому випадку, коли коштів на кореспондентському рахунку вистачало б на виконання окремих платежів з нього. Для того, щоб змінити цю умову для окремого банку, в СЕП введено поняття

«Ліміт технічного кореспондентського рахунку» (ЛТК). Це мінімально припустима величина, якої може досягти технічний кореспондентський рахунок у результаті відправки в СЕП початкових платежів з цього коррахунку.

Важливим моментом є також встановлення ліміту на загальну суму початкових оборотів протягом дня (ЛПО). Якщо він заданий, то з цього коррахунку протягом банківського дня можна виконувати початкові платежі, загальна сума кредиту яких не перевищує заданого ЛПО. Якщо сума кредиту за файлом плюс сума початкових кредитових оборотів, накопичених з початку дня, перевищує значення ЛПО, то файл/пакет бракується в цілому з кодом помилки „Перевищено ліміт початкових оборотів за коррахунком відправника”. Якщо значення ЛПО дорівнює 0, вважається, що ЛПО не заданий, і обмеження за початковими оборотами не діє. Якщо даний кореспондентський рахунок є консолідованим, то обмеження, задані ЛТК і ЛПО, стосуються виконання початкових платежів і головного банку, і будь-якої його філії. «Стандартними» значеннями для ЛТК і ЛПО на коррахунок є 0 – початкові платежі виконуються в межах поточного залишку на коррахунку, обмеження на загальну суму початкових платежів відсутнє. Ці стандартні умови можуть змінюватися тільки Національним банком.

Надалі надамо характеристики основним моделям, які використовуються в СЕП-2.

Модель №3 «Консолідований кореспондентський рахунок комерційного банку без відкриття технічних рахунків філіям». Це – одна з моделей, яка передбачає використання внутрішньої платіжної системи (ВПС) головним банком. Для цього банк, на відміну від філій, зобов'язаний відкривати консолідований кореспондентський рахунок у територіальному управлінні за його місцезнаходженням і технічний рахунок у ЦОСЕП. Філії банку є опосередкованими учасниками СЕП і обмінюються міжбанківськими електронними розрахунковими документами з СЕП засобами ВПС через АРМ-НБУ банку з відображенням результатів розрахунків на технічному рахунку банку. При цьому головний банк повністю перебирає на себе функції організації міжбанківських розрахунків філій.

Модель №4 «Консолідований кореспондентський рахунок з відкриттям технічних рахунків філіям». У разі роботи за моделлю 4 банк повинен відкрити консолідований кореспондентський рахунок у територіальному управлінні за його місцезнаходженням і технічний рахунок у ЦОСЕП. Його філії відкривають лише технічні рахунки в ЦОСЕП. Банк і філії зобов'язані мати програмно-технічні комплекси АРМ-НБУ, засоби захисту інформації СЕП, та обмінюватися міжбан-

ківськими електронними розрахунковими документами із СЕП незалежно один від одного. Розрахунки філії мають відобразитися на технічних рахунках філії та банку. Банк має право протягом операційного дня встановлювати ЛТР і ЛПО оборотів філій, отримувати від СЕП підсумкову технологічну інформацію про їх роботу. В той же час СЕП надає головному банку в файловому режимі інформацію про роботу філій.

Модель №7 «Консолідований кореспондентський рахунок комерційного банку з відкриттям технічних рахунків філіям». Як показав досвід роботи СЕП, банки мають потребу надати відносну самостійність своїм філіям у виконанні дрібних (або з малим ступенем ризику) платіжних операцій, залишаючи при цьому ряд початкових операцій певного типу під своїм повним контролем. У той же час далеко не всі банки мають можливість створення ВПС, що є досить коштовним проектом. При роботі за цією моделлю інформування головного банку про роботу філій здійснюється так само, як за 4 моделлю. Проте 7 модель має дві додаткові особливості порівняно з 4 моделлю.

Модель №8 «Консолідований кореспондентський рахунок комерційного банку». Впровадження 8 моделі в існуючій СЕП було викликано тим, що для банка з дуже великим обсягом платежів потрібно було розподілити обслуговування його філій між різними АРМ-2, забезпечивши при цьому механізми керування філіями з боку головного банка. Оскільки СЕП-2 є централізованою, то цей чинник зник. Проте модель 8 залишено як спеціалізовану для банку з дуже великим обсягом платежів.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що розглянуті моделі обслуговування кореспондентського рахунку є для банків рівноцінними і обираються ними виходячи з їх потреб та власного бажання. Проведена реформації системи електронних платежів та поява СЕП нового покоління привела до наступних змін, що мають велике практичне значення:

1) централізація банківських ресурсів з одночасним підвищенням ролі головних банків при формуванні ресурсної бази та виконанні кредитно-інвестиційних операцій; делегування регіональним управлінням НБУ наглядових та довідково-консультаційних функцій;

2) скорочення та спрощення документообігу та збільшення обсягів платежів у режимі реального часу.

1. Автоматизированные информационные технологии в экономике / Под ред. проф. Г.А.Титоренко. – М.: Компьютер, ЮНИТИ, 1998.

2. Береза А.М. Основы створення інформаційних систем. – К.: КНЕУ, 1998.

3. Завгородний В.П. Автоматизация бухгалтерского учета, контроля, анализа и

аудита. – К.: А.С.К., 1998. – 768 с.

4.Ивахненко С. Современные информационные технологии управления предприятием и бухгалтерия: проблемы и вызовы // Бухгалтерский учет и аудит. – 2006. – №4. – С.52-58.

Отримано 26.06.2007

УДК 657.446

І.А.КРАЇВСЬКА

Харківська національна академія міського господарства

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ І БУХГАЛТЕРІЇ

Розглядаються застосування сучасних інформаційних технологій як інструмента, призначеного для упорядкування діяльності підприємства як органічного цілого, навіть якщо мова йде про автоматизацію діяльності окремого підрозділу, у тому числі бухгалтерії.

Сьогодні вже є очевидним, що економіка незалежної України вже пройшла певний шлях розвитку. Україну визнали країною з ринковою економікою ЄС і США, незабаром – вступ у Всесвітню організацію торгівлі. Все більше українських підприємств стають власністю іноземних компаній, а велика їх кількість залучає інвестиції на світових ринках. Тобто вже діють ефективні власники, що або зуміли належним чином організувати на підприємствах господарські процеси, або питання організації управління і виробництва стоять у них на порядку денному. Відповідно для українського бізнесу актуальність набувають такі ж питання, як і для підприємств і менеджерів розвинутих країн. Серед них – впровадження в господарську практику інформаційних технологій і програмних систем для автоматизації не тільки і не стільки традиційного бухгалтерського обліку, але насамперед для постачання, виробництва, дистрибуції, логістики – власне всього того, що і складає основну діяльність підприємства і приносить прибуток.

У зв'язку з цим у бухгалтерів є вибір – або залишитися в межах традиційного розуміння своєї спеціальності, пов'язаної насамперед із складанням фінансової звітності і розрахунком податків, або опанувати новими знаннями і взяти активну участь у реформуванні економічних систем власних підприємств.

Великої відмінності для самого підприємства тут немає. У першому випадку роль і значення бухгалтерів і бухгалтерії будуть відповідати традиційному, тобто європейському (німецькому, французькому) розумінню, коли бухгалтерія є в основному технічним реєстратором поточної інформації, а аналіз і тлумачення інформації, планування показників здійснюють інші підрозділи і фахівці (плановики, економі-